

บ้านเวล้า หาดดีด กาชสินธุ์ ถิ่นไดโนเสาร์

สหัสสินธุ์รัมย์ พระพรหมภูสิงห์ สายจริงเขื่อนลำปาว ภูต้าวพระนอน
แหล่งพื้ก่อนแหลมโนนวิเศษ อาณาเขตไดโนเสาร์ ภูคุ้มข้าวสาลีโลกล้านปี

กว่าจะเป็นไดโนเสาร์กุ่มข้าว

การศึกษาวิจัยฟอสซิลไดโนเสาร์ในเมืองไทยอย่างเป็นระบบเริ่มต้นเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา โดยนักธรณีวิทยาจากกรมทรัพยากรธรณีร่วมกับนักโบราณชีววิทยาชาวฝรั่งเศสทำการสำรวจค้นหาซากดึกดำบรรพ์ของสัตว์มีกระดูกสันหลังในประเทศไทย ผลการศึกษาร่วมกันทำให้พบซากดึกดำบรรพ์ของไดโนเสาร์และสัตว์อื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ในช่วงเวลาต่าง ๆ จากสถานที่หลายแห่งกระจายทั่วประเทศไทย จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. 2537 ก็ได้ค้นพบแหล่งขุดค้นไดโนเสาร์กุ่มข้าว (วัดสีกะวัน) อ.สหัสขันธ์ จ.กาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นแหล่งขุดค้นที่พบฟอสซิลไดโนเสาร์มากที่สุดเท่าที่เคยมีการขุดค้นมา

ไดโนเสาร์ เป็นสัตว์เลื้อยคลานโบราณชนิดหนึ่ง มีขนาดและรูปร่างแตกต่างกันมากมาย บางชนิดมีขนาดเล็กกว่าไก่ บางพวกเดิน 4 ขา บางพวกก็เดินและวิ่งบนขาหลัง 2 ข้าง บางพวกกินแต่พืชเป็นอาหาร ในขณะที่อีกพวกหนึ่งกินเนื้อ ไดโนเสาร์พวกแรกปรากฏขึ้นในโลกในช่วงตอนปลายของยุคไทรแอสสิก (Late Triassic) เมื่อกว่า 225 ล้านปีมาแล้ว เป็นเวลาที่ทวีปทั้งหลายยังคงเป็นผืนเดียวกัน มีชีวิตอยู่และมีการวิวัฒนาการตลอดระยะเวลาอันยาวนานถึง 160 ล้านปี กระจัดกระจายแพร่หลายอยู่ทั่วผืนแผ่นดินในโลก และสูญพันธุ์ไปหมดเมื่อ 65 ล้านปีที่ล่วงมา ในขณะที่ต้นตระกูลของมนุษย์เพิ่งจะปรากฏในโลกเมื่อ 5 ล้านปีที่ผ่านมา หลังจากไดโนเสาร์สูญพันธุ์ไปแล้วถึง 60 ล้านปี

ไดโนเสาร์กุ่มข้าว

ซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์กุ่มข้าว พบครั้งแรกเมื่อปี 2513 โดยพระญาณวิสาละ (พระครูวิจิตร-สหัสคุณ) เจ้าอาวาสวัดสีกะวัน และได้นำกระดูกที่พบมาเก็บรักษาไว้ โดยคิดว่าเป็นไม้กลายเป็นหิน ในปี 2521 นายวรารุณ สุธีธร นักธรณีวิทยาและคณะ จากกรมทรัพยากรธรณี ได้เดินทางมาสำรวจธรณีวิทยาบริเวณนี้ และพบตัวอย่างดังกล่าว จึงได้แจ้งว่าเป็นกระดูกไดโนเสาร์ ต่อมาในปี 2523 คณะสำรวจโบราณชีววิทยาไทย-ฝรั่งเศส ได้นำกระดูกเหล่านั้นจำนวน 3 ท่อนไปศึกษา พบว่าเป็นส่วนของกระดูกขาหน้าของไดโนเสาร์ซอโรพอด (Sauropod) จนกระทั่งในปี 3537 ได้พบแหล่งสะสมกระดูกที่บริเวณร่องน้ำเชิงเขาข้างถนน จึงได้ทำการสำรวจขุดค้นและอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ พบซากกระดูกไดโนเสาร์เป็นจำนวนมากในชั้นหินทรายหมวดหินเสาขัว (Sao Khua Formation) ยุคครีเทเชียสตอนต้น (Early Cretaceous) อายุประมาณ 130 ล้านปี แหล่งขุดค้นนี้พบกระดูกไดโนเสาร์ซอโรพอด (Sauropod) ซึ่งเป็นไดโนเสาร์

กินพืชจำนวนมากที่สุดเท่าที่มีการขุดค้นในประเทศไทยโดยพบมากกว่า 650 ชิ้น ประกอบด้วยไดโนเสาร์ซอโรพอด อย่างน้อย 7 ตัวพบชิ้นส่วนต่าง ๆ เกือบครบทุกส่วน ซึ่งหนึ่งในนั้นชิ้นส่วนยัง เรียงรายต่อกัน เป็นโครงเกือบสมบูรณ์ทั้งตัว นอกจากนี้ยังพบฟันและส่วนของหัวกระดูกหลายชิ้น ทำให้ทราบว่าในแหล่งนี้มีไดโนเสาร์ 4 ชนิด คือไดโนเสาร์ซอโรพอด 2 ชนิด ชนิดหนึ่งคือ ภูเวียงโกซอรัส สิรินธรเน (Phuwiangosaurus sirindhornae) และอีกชนิดหนึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการวิจัย อีก 2 ชนิดเป็นไดโนเสาร์กินเนื้อขนาดใหญ่ คือพบฟันของไดโนเสาร์ สยามโมซอรัส สุธีธรณี (Siamosaurus suteethorni) และ

สยามโมไทรันนัส อีสานเอนซิส (Siamotyrannus isanensis) สัตว์ร่วมสมัยที่พบในบริเวณใกล้เคียงได้แก่ หอยน้ำจืดสองฝา (bivalve) ปลาเลปิโดเทส (Lepidotes) จระเข้โกนิโอโฟลิส (Goniopholis) เต่า (turtle) และปลาฉลามน้ำจืดไฮโบริคอนท์ (hybodont shark)

ชิ้นส่วนของกระดูกไดโนเสาร์ที่พบในหลุมขุดค้นนี้อยู่ในระหว่างดำเนินการอนุรักษ์และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อศึกษาวิจัยและยังทำการขุดค้นต่อไปในบริเวณใกล้เคียงด้วยเพื่อให้ได้หลักฐานข้อมูลประกอบการศึกษาวิจัยมากขึ้นโดยกรมทรัพยากรธรณี ซึ่งได้จัดตั้งแหล่งขุดค้นถ้ำกุ่มข้าวเป็นศูนย์วิจัยไดโนเสาร์ มีอาคารห้องปฏิบัติการ 1 หลัง อาคารพิพิธภัณฑ์ประจำแหล่งขุดค้น 1 หลัง ขณะนี้กำลังก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ซึ่งจะเป็นพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์แห่งชาติจะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2545 เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัย ของนักโบราณชีววิทยา และเป็นแหล่งวิทยาการแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

ชั้นหินหมวดเสาข้าว

ยุคครีเชียสตอนต้น (ประมาณ 130 ล้านปี) เป็นชั้นที่พบฟอสซิลไดโนเสาร์มากที่สุด ที่วิจัย แล้วเป็นไดโนเสาร์สกุลใหม่ 3 ชนิด ของประเทศคือ

- สยามโมซอร์ส สุธีธรณี (อุฟิดและอังคะวัต, 1986)

ไดโนเสาร์ชนิดแรกของไทย ตั้งชื่อให้เป็นเกียรติแก่ นายวรารุณ สุธีธร เป็น

เทอโรพอด ขนาดใหญ่

ลักษณะพื้นฐานทรงกรวย

มีแนวร่องและสันเรียงสลับตลอดพื้น

คล้ายฟันของจระเข้ จึงน่าจะกินปลาเป็นอาหาร

- กูเวียงโกซอร์ส สิริสนธิ (ภาณุ อุฟิดและสุธีธร, 1994)

เป็นซอโรพอดชนิดแรกของไทย และตั้งชื่อเพื่อถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้ทรงสนพระทัยในงานด้านโบราณชีววิทยาเป็นอย่างมาก

ไดโนเสาร์ชนิดนี้เป็นซอโรพอดขนาดกลาง

มีความยาว 15-20 เมตร เดิน 4 เท้า คอและ

หางยาว กินพืชเป็นอาหาร มักอยู่รวมกันเป็นฝูง

และยังพบกระดูก ของพวกวัยเยาว์รวมอยู่ด้วย ซึ่งมีขนาดยาวเพียง 2 เมตร และสูงเพียงครึ่งเมตรเท่านั้น

- สยามโมไทรันนัส อีสานเอนซิส (อุฟิด, สุธีธรและณ, 1996)

เป็นไดโนเสาร์เทอโรพอดขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 6 เมตร ขาหลัง มีขนาดใหญ่ และแข็งแรง พบกระดูกสันหลัง สะโพกและหาง ที่มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ฝังในชั้นหินทราย จากการศึกษาพบว่าอยู่ในวงศ์ไทรันโนซอร์เดที่เก่าแก่ที่สุด ทำให้สันนิษฐานได้ว่ากลุ่มของ

ไทรันโนซอร์เดเริ่มวิวัฒนาการครั้งแรก

ในเอเชียแล้วค่อยแพร่กระจายไปทาง

เอเชียเหนือ และสิ้นสุดที่อเมริกาเหนือก่อน

ที่จะสูญพันธุ์ไป

นอกจากนี้ในชั้นหินหมวดเสาข้าว ยังพบฟอสซิลไดโนเสาร์อีกหลายชนิด เช่น คอมพ์ซอกอนาธัส พบกระดูกขาหน้าและหน้าแข้ง กิรินีไมมัส ไดโนเสาร์นกกระจอกเทศ วิ่งเร็ว ปราดเปรี้ยว เป็นเทอโรพอดที่ไม่มีฟันเลย น่าจะกินทั้งพืชและสัตว์ ที่พบในไทยมีขนาดยาว 1-2 เมตร และยังมีจระเข้โกนิโอโฟลิส เต่า ปลา เลปิโดเทส ฉลามน้ำจืดไฮโบริคอนท์ ปะปนอยู่กับพวกไดโนเสาร์ด้วย

ทำไมไดโนเสาร์มาตายรวมกันที่นี่??

สาเหตุที่ไดโนเสาร์มาตายรวมกันอยู่ที่นี่มีหลายสาเหตุด้วยกัน สาเหตุหนึ่งสันนิษฐานว่าสภาพแวดล้อมโบราณในยุคครีเชียสตอนต้น (Early Cretaceous) บริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มน้ำใหญ่ มีแม่น้ำไหลคดเคี้ยวตัวไปมา (meandering rivers) สภาพภูมิอากาศเป็นแบบกึ่งแห้งแล้ง (semi-arid environment) ในฤดูแล้งกระแสน้ำจะไหลเอื่อย ๆ แต่ในฤดูฝนมีน้ำป่าไหลหลากมาอย่างแรง ทำให้แม่น้ำมีกระแสน้ำไหลเชี่ยวและมีน้ำเอ่อล้นท่วมตลิ่งเป็นบริเวณกว้าง ฟองไดโนเสาร์ที่อาศัยหากินที่บริเวณริมน้ำใช้เส้นทางเดินข้ามแม่น้ำเป็นประจำได้พยายามเดินข้ามแม่น้ำตามปกติ แต่กระแสน้ำไหลแรงมาก ไดโนเสาร์ฝูงใหญ่มีจำนวนมาก จึงเกิดการเบียดชนและเหยียบกัน พวกที่อ่อนแอก็จมน้ำตาย ซากถูกน้ำพัดพามาเกยตื้นอยู่ที่บริเวณสันดอนหรือริมตลิ่ง ต่อมาถูกฝังกลบด้วยตะกอนดินทราย เป็นระยะเวลาอนันนับหลายหมื่นหลายล้านปี จนกลายเป็นฟอสซิลหรือซากดึกดำบรรพ์เก็บรักษาไว้ในชั้นหินให้นักโบราณชีววิทยาทำการขุดค้น อนุรักษ์และศึกษาวิจัยแล้วจึงได้นำการถึงสภาพแวดล้อมโบราณและความเป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิตในอดีตที่เราได้รับรู้ในปัจจุบัน

ตำนานและอาถรรพ์ กระดูกไดโนเสาร์...ไม่เชื่ออย่าลบหลู่

“...ในช่วงปี 2535 อาตมาได้ขึ้นไปนั่งวิปสนาอยู่ที่หลังเขาภูกุ่มข้าว
วันนั้นเป็นวันที่ฝนตกหนัก ปรากฏว่าได้นิมิตเห็นสัตว์ชนิดหนึ่งคอยาว ๆ เล่นน้ำอยู่ที่
สระน้ำใหญ่ที่วัดเวินนี้แหละ ไม่นานมันก็หายไป ครั้นปี 2536 ก็เห็นอีกครั้ง และเมื่อปี 2537
ตอนเช้าพรรษา ก็เห็นอีกอยู่ใกล้ประมาณ 10 กว่าเมตรเท่านั้นแล้วอีก 3 วันต่อมา ก็นิมิต
เป็นแสงสว่างสีเหลือง แล้วก็เห็นเป็นรถบัสสีแดงวิ่งมาจากถนนทางทิศใต้ตรงมา
ที่วัดเวินนี้แหละ จากนั้นก็มีพระสงฆ์รูปหนึ่งเดินออกมา หันไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้
ทำนซึ้งตรงที่พบซากกระดูกไดโนเสาร์แล้วพูดว่า “ที่นี่สมบูรณ์แล้ว” จากนั้นภาพ
ก็ค่อย ๆ จางหายไป.. พอเช้าอาตมาก็ไปตรวจจุดตรงที่รถคันนั้นมาจอด ก็พบชิ้นส่วน
กระดูกเป็นหินโผล่ออกมา ก็เก็บมากองไว้ได้ประมาณ 20-30 ชิ้น ก็ไปเจริญพร
ท่านนายอำเภอ เมื่อท่านมาตรวจจุดก็แจ้งไปยังจังหวัด และได้ดำเนินการให้กรม
ทรัพยากรธรณีมาตรวจสอบสวน...” (ท่านพระครูวิจิตรสหัสคุณ เจ้าอาวาสวัดสักกะวัน
4 กุมภาพันธ์ 2538) นี่ก็เป็นเรื่องราวความเป็นมาของกระดูกไดโนเสาร์
แห่งกาฬสินธุ์ก่อนที่จะมีการขุดค้นอย่างเป็นระบบเช่นในปัจจุบันนี้

นอกจากนี้แล้วยังมีเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นกับผู้ที่น่ากระดูก
ไดโนเสาร์ไปจากวัดนี้อีกด้วย “..แต่ก่อนนั้นไม่แน่ใจว่าจะเป็นอันตราย หรือไม่ว่าจะมี
ภัยเกิดขึ้น แต่ทางราชการก็ห้ามอยู่ เจ้านายก็ห้ามอยู่ว่าอย่าเอาไปนะ มันเป็นทรัพย์
แผ่นดินเป็นสมบัติของโลก แต่ผู้ที่อยากได้ก็ไม่ฟังก็ลักลอบเอาไป แต่เมื่อเอาไปแล้ว
มันไม่สบาย ก็มีคนเอากระดูกไดโนเสาร์มาส่งประมาณ 20 คนได้ เขาวางเอาไปแล้ว
ไม่สบายใจ เหมือนกับมีคนมารังควาญ บางคนก็ว่า เอาไปแล้วจะกระโดดจากรถลงถนน
มันมีดมัวไปหมด ก็เลยเอามาส่ง มีครั้งหนึ่งเป็นพระมาจากร้อยเอ็ด 2 รูป
มาดูแล้วก็ต่างอยากได้ อาตมาก็บอกว่ามันไม่ค่อยดี อย่าเอาไปเลย แต่ก็ไม่ฟัง
บอกว่ามีวิธีแล้วก็ให้เฒ่าไปหาดอกไม้รูปเทียนมา หลวงปู่จะเอากระดูกไดโนเสาร์ไป
ก็มาทำพิธีปลุกเสก ร่ายคาถาอาคม ไม่นานก็ชักกระดูกอย่างแรงแกว่งมาหาอาตมา
ชูมือขึ้นอย่างนี้ ชักกระดูกใหญ่ เหนือก็ไหลไทรมออกมาทั่วร่างกาย แกกก็พูดขึ้นมาว่า
ช่วยด้วยๆๆ ไม่รู้ว่าจะช่วยอย่างไร เพื่อนที่มาด้วยก็รีบไปแยกมือทั้งสองออก กระดูก
ไดโนเสาร์ก็บดดอกไม้รูปเทียนก็หลุดออกจากมือ แกกหอบสักรูหนึ่งก็พูดว่า “ไม่รู้ว่
สัตว์อะไร ฆา.. ขาของมัน สองเท้าของมัน สองเท้าใหญ่กว่ากระบุง จะมาเหยียบหัวของ
กระผม กระผมไม่เอาแล้วครับ ผมกลัว ก็เลยส่งกระดูกคืนที่ตู้...”

(ท่านพระครูวิจิตรสหัสคุณ เจ้าอาวาสวัดสักกะวัน 4 กุมภาพันธ์ 2528)

การเดินทาง

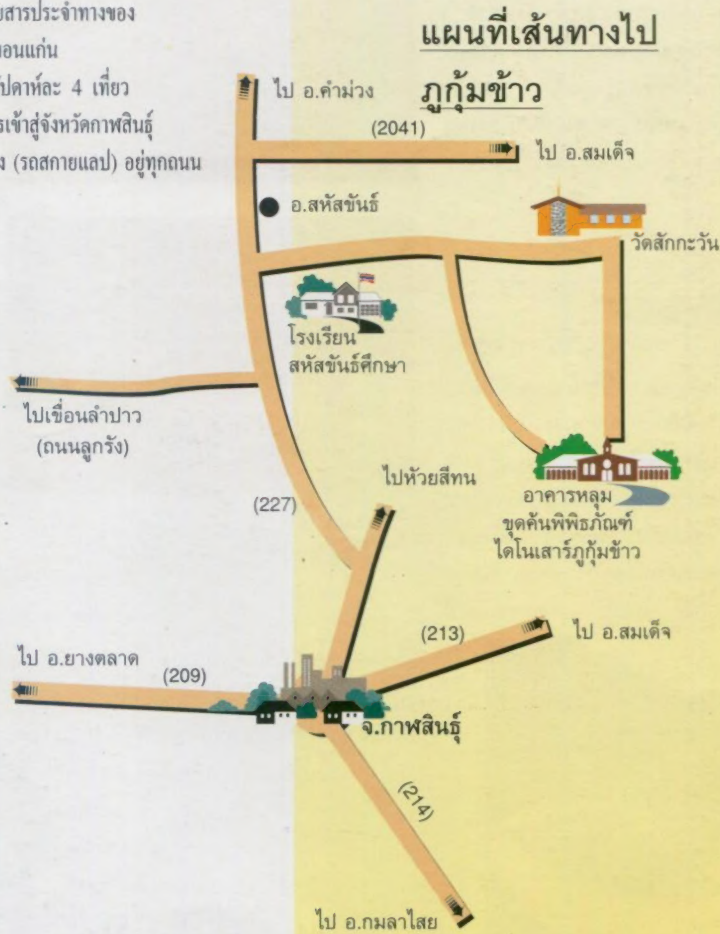
• **ทางรถยนต์** จากกรุงเทพฯ-กาฬสินธุ์ ระยะทาง 519 กิโลเมตร ใช้เส้นทาง กรุงเทพฯ-สระบุรี-นครราชสีมา (ทางหลวงหมายเลข 2) อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น (ทางหลวงหมายเลข 23) มหาสารคาม-กาฬสินธุ์ (ทางหลวงหมายเลข 209) กาฬสินธุ์-สหัสขันธ์ (ทางหลวงหมายเลข 227) • **ทางรถโดยสาร** บริษัทขนส่ง จำกัด (บขส.) เปิดบริการเดินรถ กรุงเทพฯ-กาฬสินธุ์ ทุกวัน โดยรถธรรมดาออกทุก 40 นาที ตั้งแต่เวลา 08.30-24.15 น. ค่าโดยสาร 221 บาท ใช้เวลา 8-9 ชั่วโมง สำหรับรถปรับอากาศ ออกเวลา 23.30 น. ค่าโดยสาร 340 บาท ใช้เวลาประมาณ 7 ชั่วโมง รายละเอียดเพิ่มเติมติดต่อสอบถามที่ โทร. (02) 9362841-48 (รถธรรมดา) และค่อ 170 (ปรับอากาศ) จากนั้น ต่อรถสามล้อรับจ้าง ค่าโดยสาร 10 บาท เพื่อมาขึ้นรถประจำทางตรงหน้าสถานีดับเพลิง ค่าโดยสาร 15 บาท ถึง อ.สหัสขันธ์ มีรถปรับอากาศของ บ.แสงประทีป เดินรถ ค่าโดยสาร 284 บาท • **ทางรถไฟ** ต้องเดินทางจากกรุงเทพฯ-สถานีรถไฟขอนแก่น จากขอนแก่น ต่อรถประจำทางกาฬสินธุ์ และ อ.สหัสขันธ์อีก 100 กิโลเมตร สำหรับกรุงเทพฯ-ขอนแก่นนั้น การรถไฟฯ มีขบวนรถเร็ว ออกเวลา 06.15 น. และเวลา 19.00 น. รถด่วน ออกเวลา 20.30 น. รถดีเซลรางปรับอากาศออกเวลา 08.20 น. และ 20.40 น. รายละเอียดเพิ่มเติมติดต่อสอบถามได้ที่หน่วยบริการเดินทางของการรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 2237010, 2237020 หรือ สถานีรถไฟขอนแก่น โทร. (043) 221112 • **ทางเครื่องบิน** ใช้เที่ยวบินกรุงเทพฯ-ขอนแก่น-กรุงเทพฯ ซึ่งบริษัทการบินไทย จำกัด เปิดบริการทุกวัน ๆ ละ 5 เที่ยวบิน ค่าโดยสารเที่ยวละ 1,060 บาท แล้วต่อรถเข้าจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรถโดยสารประจำทางของ จังหวัดขอนแก่น สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ โทร. 2800070, 2800080 หรือ ที่บริษัทการบินไทย ขอนแก่น โทร. (043) 227701-5 หรืออาจจะใช้บริการของสายการบิน พิบิแอร์ จากกรุงเทพฯ-ร้อยเอ็ด เปิดบริการสัปดาห์ละ 4 เที่ยวบิน คือ จันทร์, พุธ, ศุกร์ และอาทิตย์ สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ โทร. (02) 2610221-5 จากนั้นจึงต่อรถโดยสารเข้าสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ และอำเภอสหัสขันธ์อีกต่อไป • **การคมนาคมในตัวจังหวัดกาฬสินธุ์** มีรถสามล้อถีบรับจ้างรวมทั้งสามล้อเครื่อง (รถสกายแลป) อยู่ทุกถนน และยังมีรถโดยสารระหว่างตัวจังหวัดวิ่งไปยัง อำเภอต่าง ๆ อีกด้วย

แผนที่แหล่งท่องเที่ยว

จ.กาฬสินธุ์

- อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร
- วัดกลาง
- วัดศรีบุญเรือง
- เมืองฟ้าแดดสงยาง, พระธาตุยาคู, วัดโพธิ์ชัยเสมาราม
- เขื่อนลำปาว, หาดดอกเกด, สวนสะออน, แห่มนโนวิเศษ
- พระพุทธสถานกูป่อ
- แหล่งไดโนเสาร์ภูมู่มข้าว
- พุทธสถานภูสิงห์
- พระพุทธไสยาสน์ภูค่าว
- วนอุทยานภูพระ
- กลุ่มหอผ้าไหมแพรวา บ้านโนน
- น้ำตกแก่งกะคาม
- ผาเสวย
- รอยเท้าไดโนเสาร์ภูแฝก
- น้ำตกตาดทอง
- น้ำตกผานางคอย
- น้ำตกตาดสูง
- หมู่บ้านผู้ไทย บ้านโคกโก่ง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3
15/5 ถ.ประชาสโมสร อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40000
โทร. (043) 244498-9 โทรสาร. (043) 244497

สนับสนุนข้อมูลโดย :
กรมทรัพยากรธรณี

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
จำเอนเดียวเที่ยวทั่วไทย
amazing THAILAND 2000

1155